

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 24ης Οκτωβρίου 2013*

«Υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων — Οδηγία 72/166/ΕΟΚ — Άρθρο 3, παράγραφος 1 — Οδηγία 90/232/ΕΟΚ — Άρθρο 1 — Τροχαίο ατύχημα — Θάνατος επιβάτη — Δικαίωμα αποζημίωσης του συζύγου και του ανηλικού τέκνου — Μη υλική βλάβη — Χρηματική ικανοποίηση — Κάλυψη από την υποχρεωτική ασφάλιση»

Στην υπόθεση C-22/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Krajský súd v Prešove (Σλοβακία) με απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Ιανουαρίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Katarína Haasová

κατά

Rastislav Petrík,

Blanka Holingová,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, J. L. da Cruz Vilaça, Γ. Αρέστη, J.-C. Bonichot και A. Arabadjiev (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Jääskinen

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την B. Riczióná,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και τη J. Kemper,
- η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη M. Linntam,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον A. Tokár,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σλοβακική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Ιουλίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 72/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Απριλίου 1972, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων και με τον έλεγχο της υποχρεώσεως προς ασφάλιση της ευθύνης αυτής (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 136, στο εξής: πρώτη οδηγία), καθώς και του άρθρου 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας 90/232/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1990, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ L 129, σ. 33, στο εξής: τρίτη οδηγία).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Κ. Haasová, η οποία ενεργεί εξ ονόματός της και εξ ονόματος της ανήλικης κόρης της Kristína Haasová, γεννημένης στις 22 Απριλίου 1999, και, αφετέρου, των R. Petřík και B. Holingová, με αντικείμενο την καταβολή, από τους δεύτερους, λόγω αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων, χρηματικής ικανοποίησεως για την ηθική βλάβη που προκλήθηκε λόγω του θανάτου του V. Haas, συζύγου της Κ. Haasová και πατέρα της Kristína Haasová, σε τροχαίο ατύχημα στο έδαφος της Τσεχίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές ιδιωτικό δίκαιο

- 3 Το άρθρο 3 της Συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στα τροχαία ατυχήματα, η οποία συνήφθη στη Χάγη στις 4 Μαΐου 1971 (στο εξής: Σύμβαση της Χάγης του 1971) και έχει επικυρωθεί από τη Σλοβακική Δημοκρατία, την Τσεχική Δημοκρατία, άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και ορισμένες τρίτες χώρες, ορίζει:

«Εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του κράτους στο έδαφος του οποίου συνέβη το ατύχημα.»

- 4 Το άρθρο 4 της συμβάσεως αυτής προβλέπει:

«Με την επιφύλαξη του άρθρου 5, η διάταξη του άρθρου 3 δεν εφαρμόζεται στις εξής περιπτώσεις:

- α) Εάν στο ατύχημα εμπλέκεται ένα μόνο όχημα, καταχωρισμένο σε άλλο κράτος από αυτό στο έδαφος του οποίου συνέβη το ατύχημα, το δίκαιο του κράτους ταξινομήσεως εφαρμόζεται ως προς την ευθύνη
  - έναντι του οδηγού, του κατόχου, του κυρίου ή κάθε άλλου έχοντος δικαίωμα επί του οχήματος, ανεξαρτήτως του τόπου συνήθους διαμονής τους,
  - έναντι επιβαίνοντος θύματος, εφόσον αυτό έχει τη συνήθη διαμονή του σε άλλο κράτος από αυτό στο έδαφος του οποίου συνέβη το ατύχημα,
  - έναντι θύματος ευρισκομένου στον τόπο του ατυχήματος, εκτός του οχήματος, εφόσον αυτό είχε τη συνήθη διαμονή του στο κράτος ταξινομήσεως.

Σε περίπτωση πλειόνων θυμάτων, το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται χωριστά για καθένα από αυτά.

β) Εφόσον στο ατύχημα εμπλέκονται πλείονα οχήματα, οι διατάξεις του στοιχείου α' εφαρμόζονται μόνον εάν όλα τα οχήματα είναι ταξινομημένα στο ίδιο κράτος.

[...]

5 Το άρθρο 8 της εν λόγω συμβάσεως ορίζει:

«Το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζει μεταξύ άλλων:

1. τις προϋποθέσεις και την έκταση της ευθύνης,
2. τους λόγους απαλλαγής από την ευθύνη, καθώς και κάθε περίπτωση περιορισμού ή επιμερισμού αυτής,
3. την ύπαρξη και τη φύση των προς αποκατάσταση ζημιών,
4. τους τρόπους και το εύρος της αποκαταστάσεως της ζημίας,
5. τη δυνατότητα μεταβιβάσεως του δικαιώματος προς αποκατάσταση της ζημίας,
6. τα πρόσωπα που δικαιούνται αποκατάστασης της προσωπικής ζημίας που υπέστησαν,
7. τα της ευθύνης του προστήσαντος για πράξεις του προστηθέντος,
8. τα της παραγραφής και της απώλειας δικαιώματος λόγω παρελεύσεως προθεσμίας, περιλαμβανομένης της ενάρξεως, της διακοπής και της αναστολής της προθεσμίας.»

Το δίκαιο της Ένωσης

6 Το άρθρο 28 του κανονισμού (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II) (ΕΕ L 199, σ. 40, στο εξής: κανονισμός Ρώμη II), με τίτλο «Σχέση με τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις», ορίζει:

«1. Ο παρών κανονισμός δεν θίγει την εφαρμογή διεθνών συμβάσεων των οποίων ένα ή περισσότερα κράτη μέλη είναι μέρη κατά τον χρόνο έκδοσης του παρόντος κανονισμού και οι οποίες θεσπίζουν κανόνες περί σύγκρουσης δικαίων στον τομέα των εξωσυμβατικών ενοχών.

2. Ωστόσο, μεταξύ κρατών μελών, ο παρών κανονισμός υπερισχύει των συμβάσεων που έχουν συναφθεί αποκλειστικά μεταξύ δύο ή περισσότερων εξ αυτών στο μέτρο που οι εν λόγω συμβάσεις διέπουν θέματα τα οποία ρυθμίζονται με τον παρόντα κανονισμό.»

7 Το άρθρο 1 της πρώτης οδηγίας ορίζει:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας,:

[...]

2. ως “ζημιωθείς” νοείται το πρόσωπο το οποίο δικαιούται αποκαταστάσεως της ζημίας που προεκλήθη από οχήματα·

[...]»

- 8 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας ορίζει:

«Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει [...] όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε η αστική ευθύνη, η σχετική με την κυκλοφορία οχημάτων με συνήθη στάθμευση στο έδαφός του, να καλύπτεται από ασφάλιση. Οι καλυπτόμενες ζημιές καθώς και οι όροι της ασφάλισης αυτής καθορίζονται στα πλαίσια των μέτρων αυτών.»

- 9 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της δεύτερης οδηγίας 84/5/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 30ής Δεκεμβρίου 1983, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ 1984, L 8, σ. 17), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2005/14/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005 (ΕΕ L 149, σ. 14, στο εξής: δεύτερη οδηγία), ορίζει:

«1. Η ασφάλιση που αναφέρεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της [πρώτης οδηγίας] καλύπτει υποχρεωτικά τις υλικές ζημιές και τις σωματικές βλάβες.

2. Με την επιφύλαξη μεγαλύτερων ποσών εγγύησης, που ενδεχομένως απαιτούνται από τα κράτη μέλη, κάθε κράτος μέλος απαιτεί τα ποσά υποχρεωτικής ασφάλισης να ανέρχονται τουλάχιστο σε:

- α) σε περίπτωση σωματικής βλάβης, ελάχιστο ποσό κάλυψης 1 000 000 ευρώ για κάθε θύμα ή 5 000 000 ευρώ για κάθε αξίωση, ανεξάρτητα από τον αριθμό των θυμάτων·
- β) σε περίπτωση υλικών ζημιών, σε 1 000 000 ευρώ για κάθε αξίωση, ανεξάρτητα από τον αριθμό των θυμάτων.

Τα κράτη μέλη μπορούν, εφόσον απαιτείται, να ορίσουν μεταβατική περίοδο έως και πέντε ετών από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας [2005/14], για να προσαρμόσουν τα οικεία ελάχιστα ποσά κάλυψης στα ποσά που προβλέπει η παρούσα παράγραφος.

Τα κράτη μέλη που επιθυμούν να κάνουν χρήση της ως άνω προβλεπομένης μεταβατικής περιόδου ενημερώνουν την Επιτροπή και αναφέρουν τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.

Εντός 30 μηνών από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας [2005/14], τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν αυξήσει τις εγγυήσεις τουλάχιστον έως το ήμισυ των επιπέδων που προβλέπονται στην παρούσα παράγραφο.»

- 10 Το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας προβλέπει ότι «η ασφάλιση που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της [πρώτης οδηγίας] καλύπτει την ευθύνη για σωματικές βλάβες όλων των επιβατών, πλην του οδηγού, που προκύπτουν από την κυκλοφορία ενός οχήματος.»

Η εθνική νομοθεσία

Η σλοβακική νομοθεσία

- 11 Το άρθρο 11 του νόμου 40/1964, περί του αστικού κώδικα (στο εξής: σλοβακικός αστικός κώδικας) ορίζει:

«Το φυσικό πρόσωπο δικαιούται προστασία του προσώπου του, και ιδίως προστασία της ζωής και της υγείας του, της υπολήψεως και της αξιοπρέπειάς του, καθώς και της ιδιωτικής ζωής, του ονόματος και των εκφάνσεων της προσωπικότητάς του.»

12 Το άρθρο 13 του αστικού κώδικα ορίζει:

«1) Το φυσικό πρόσωπο έχει, ιδίως, το δικαίωμα να απαιτεί την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς βλαπτικής για τα δικαιώματά επί της προσωπικότητάς του, την άρση των συνεπειών αυτής της συμπεριφοράς και την αναγνώριση του δικαιώματός του για κατάλληλη αποζημίωση.

2) Εάν δεν είναι δυνατή η κατάλληλη αποζημίωση κατά την έννοια της παραγράφου 1, και ιδίως εάν έχει πληγεί σοβαρά η αξιοπρέπεια φυσικού προσώπου ή η κοινωνική του θέση, το φυσικό πρόσωπο δικαιούται επίσης χρηματική ικανοποίηση λόγω μη περιουσιακής βλάβης.

3) Το ύψος της χρηματικής ικανοποίησης της παραγράφου 2 ορίζεται από το δικαστήριο λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της μη περιουσιακής βλάβης και των συνθηκών υπό τις οποίες επήλθε η προσβολή του δικαιώματος.»

13 Το άρθρο 4 του νόμου 381/2001, περί συμβάσεως υποχρεωτικής ασφαλίσεως για τις βλάβες που προκύπτουν από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων (στο εξής: σλοβακικός νόμος περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως) ορίζει:

«1) Η ασφάλιση ευθύνης καλύπτει οποιονδήποτε είναι υπεύθυνος για ζημία που προκαλείται από την κυκλοφορία του αυτοκινήτου οχήματος το οποίο αναφέρεται στην ασφαλιστική σύμβαση.

2) Στο πλαίσιο της ασφαλίσεως αστικής ευθύνης, ο ασφαλισμένος δικαιούται να καλύψει ο ασφαλιστής για λογαριασμό του τις ακόλουθες βεβαιωμένες και αποδεδειγμένες αξιώσεις του ζημιωθέντα:

a) αποζημίωση λόγω βλάβης της υγείας και λόγω εξόδων σε περίπτωση θανάτου,

b) αποζημίωση λόγω βλάβης, καταστροφής, αφαιρέσεως ή απώλειας πράγματος,

c) αποζημίωση λόγω των εξόδων που συνδέονται φυσιολογικά με τη νομική εκπροσώπηση για την προβολή των αξιώσεων αποζημιώσεως των στοιχείων α', β', και δ', εφόσον ο ασφαλιστής δεν συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις τις οποίες προβλέπει το άρθρο 11, παράγραφος 6, στοιχεία α ή β, ή αρνήθηκε παρανόμως να παράσχει ασφαλιστική κάλυψη ή μείωσε παρανόμως την παρασχεθείσα ασφαλιστική κάλυψη,

d) αποζημίωση για απολεσθέν εισόδημα.

3) Στο πλαίσιο της ασφαλίσεως αστικής ευθύνης, ο ασφαλισμένος δικαιούται να αξιώσει από τον ασφαλιστή να καταβάλει στον αρμόδιο φορέα, εφόσον ο ασφαλισμένος υπέχει αντίστοιχη υποχρέωση έναντι του εν λόγω φορέα, τις δαπάνες που απαιτούνται, αποδεικνύονται και έχουν καταβληθεί για υγειονομική περίθαλψη, ημερήσιες αποζημιώσεις, παροχές κοινωνικής ασφάλισης, επιδόματα ατυχήματος, συντάξεις, συντάξεις αστυνομικών και στρατιωτικών, καθώς και επικουρικές συντάξεις.»

Η τσεχική νομοθεσία

14 11 Το άρθρο 11 του νόμου 40/1964, περί του αστικού κώδικα (στο εξής: τσεχικός αστικός κώδικας), ορίζει:

«Το φυσικό πρόσωπο δικαιούται προστασία του προσώπου του, και ιδίως προστασία της ζωής και της υγείας του, της υπολήψεως και της αξιοπρεπείας του, καθώς και της ιδιωτικής ζωής, του ονόματος και των εκφάνσεων της προσωπικότητάς του.»

15 Το άρθρο 13 του τσεχικού αστικού κώδικα προβλέπει:

«1) Το φυσικό πρόσωπο έχει, ιδίως, το δικαίωμα να απαιτεί την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς βλαπτικής για τα δικαιώματα επί της προσωπικότητάς του, την άρση των συνεπειών αυτής της συμπεριφοράς και την αναγνώριση του δικαιώματός του για κατάλληλη αποζημίωση.

2) Εάν δεν είναι δυνατή η κατάλληλη αποζημίωση κατά την έννοια της παραγράφου 1, και ιδίως εάν έχει πληγεί σοβαρά η αξιοπρέπεια φυσικού προσώπου ή η κοινωνική του θέση, το φυσικό πρόσωπο δικαιούται επίσης χρηματική ικανοποίηση λόγω μη περιουσιακής βλάβης.

3) Το ύψος της ικανοποίησης της παραγράφου 2 ορίζεται από το δικαστήριο λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της μη περιουσιακής βλάβης και των συνθηκών υπό τις οποίες επήλθε η προσβολή του δικαιώματος.»

16 Το άρθρο 444 του εν λόγω κώδικα ορίζει:

«1) Σε περίπτωση σωματικής βλάβης, καταβάλλεται στον ζημιωθέντα κατ' αποκοπή αποζημίωση για την οδύνη και την ηθική βλάβη που υπέστη.

[...]

3) Σε περίπτωση θανάτου, οι καθολικοί διάδοχοι λαμβάνουν κατ' αποκοπή αποζημίωση:

a) ύψους 240 000 [τσεχικών κορώνων (CZK)] λόγω θανάτου του συζύγου·

[...]»

17 Το άρθρο 6 του νόμου 168/1999, περί ασφαλίσεως αστικής ευθύνης που απορρέει από την κυκλοφορία οχήματος (στο εξής: τσεχικός νόμος περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως), ορίζει:

«1) Η ασφάλιση ευθύνης καλύπτει οποιονδήποτε είναι υπεύθυνος για τη βλάβη που προκύπτει από την κυκλοφορία του αυτοκινήτου οχήματος το οποίο αναφέρεται στην ασφαλιστική σύμβαση.

2) Εφόσον στον παρόντα νόμο δεν ορίζεται άλλως, ο ασφαλισμένος δικαιούται να αξιώσει από τον ασφαλιστή να καταβάλει για λογαριασμό του στον ζημιωθέντα, κατά το μέτρο και μέχρι τα ποσά τα οποία προβλέπει ο αστικός κώδικας

a) αποζημίωση λόγω βλάβης της υγείας ή θανάτου,

b) αποζημίωση λόγω βλάβης, καταστροφής ή απώλειας πράγματος, καθώς και λόγω αφαιρέσεως πράγματος, εφόσον το φυσικό πρόσωπο απώλεσε την ικανότητα να επιμελείται του πράγματος,

c) αποζημίωση λόγω απώλειας εισοδήματος,

d) αποζημίωση για τα πραγματικά έξοδα που συνδέονται με τη νομική εκπροσώπηση για την προβολή των αξιώσεων αποζημίωσης των στοιχείων a έως c· εντούτοις, όσον αφορά την αποζημίωση των στοιχείων b ή c, η αποζημίωση αυτή καταβάλλεται υπό την προϋπόθεση ότι έχει λήξει η προθεσμία την οποία προβλέπει το άρθρο 9, παράγραφος 3, ή υπό την προϋπόθεση ότι η ασφαλιστική εταιρεία παρανόμως αρνήθηκε ή παρανόμως περιόρισε την ασφαλιστική κάλυψη,

εφόσον ο ζημιωθείς προβάλλει και αποδεικνύει την αξίωσή του και εφόσον το ζημιογόνο γεγονός από το οποίο προκλήθηκε η ζημία και για το οποίο είναι υπεύθυνος ο ασφαλισμένος επήλθε εντός της περιόδου ισχύος της ασφαλίσεως ευθύνης, εξαιρουμένης της περιόδου διακοπής της ασφαλίσεως.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 18 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως και από τις διευκρινίσεις που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, σε απάντηση αιτήματος παροχής διευκρινίσεων που του είχε απευθύνει το Δικαστήριο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 101 του Κανονισμού Διαδικασίας, προκύπτει ότι ο V. Haas απεβίωσε στις 7 Αυγούστου 2008 στο έδαφος της Τσεχικής Δημοκρατίας, σε τροχαίο ατύχημα που προκάλεσε ο R. Petrík, ο οποίος οδηγούσε τουριστικό όχημα ανήκον στην B. Holingová.
- 19 Το όχημα της B. Holingová, το οποίο ήταν ταξινομημένο στη Σλοβακία και στο οποίο επέβαινε ο V. Haas, συγκρούστηκε με φορτηγό ταξινομημένο στη Δημοκρατία της Τσεχίας. Κατά τον χρόνο του ατυχήματος, η K. Haasová και η κόρη της βρίσκονταν στη Σλοβακία.
- 20 Με απόφαση του ποινικού τμήματος του Okresný súd Vranov nad Topľou (Σλοβακία), ο R. Petrík κρίθηκε ένοχος για ανθρωποκτονία και σωματικές βλάβες και καταδικάστηκε σε διετή στερητική της ελευθερίας ποινή με αναστολή. Βάσει των άρθρων 50, παράγραφος 2, και 51, παράγραφος 4, στοιχείο c, του σλοβακικού ποινικού κώδικα, υποχρεώθηκε να αποκαταστήσει την προκληθείσα ζημία, καταβάλλοντας, μεταξύ άλλων, στη K. Haasová το ποσό των 1057,86 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για τη βλάβη που αυτή υπέστη.
- 21 Επιπλέον, η K. Haasová και η θυγατέρα της ενήγαγαν τους R. Petrík και B. Holingová, ζητώντας χρηματική ικανοποίηση για τη μη περιουσιακή βλάβη που προκλήθηκε από την απώλεια του συζύγου και πατέρα τους, με βάση το άρθρο 13, παράγραφοι 2 και 3, του σλοβακικού αστικού κώδικα. Αμφότεροι οι R. Petrík και B. Holingová υποχρεώθηκαν να καταβάλουν στην K. Haasová χρηματική ικανοποίηση ύψους 15 000 ευρώ προς αποκατάσταση της ως άνω βλάβης. Όλοι οι διάδικοι άσκησαν έφεση ενώπιον του Krajský súd v Prešove (Σλοβακία).
- 22 Το εν λόγω δικαστήριο κρίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστάσεων της υποθέσεως, εφαρμοστέο είναι το τσεχικό ουσιαστικό δίκαιο και ειδικότερα το άρθρο 444, παράγραφος 3, του τσεχικού αστικού κώδικα, το οποίο ορίζει ότι, σε περίπτωση θανάτου, ο επιζών σύζυγος δικαιούται κατ' αποκοπήν αποζημίωση ύψους 240 000 CZK. Τίθεται, ωστόσο, το ζήτημα εάν η εν λόγω αποζημίωση είναι εύλογη και, συνεπώς, εάν υφίσταται δικαίωμα συμπληρωματικής αποζημίωσης βάσει του άρθρου 11 του ως άνω κώδικα.
- 23 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι τα δικαιώματα της K. Haasová και της θυγατέρας της απορρέουν από τα δικαιώματα του θύματος, στο πλαίσιο της προστασίας της ζωής του V. Haas κατά το άρθρο 11 του εν λόγω κώδικα. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα άρθρα 11 έως 16 του τσεχικού και του σλοβακικού αστικού κώδικα εξασφαλίζουν την προστασία του προσώπου, περιλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της προστασίας της ζωής, της υγείας, της υπολήψεως, της αξιοπρέπειας, του ιδιωτικού βίου, του ονόματος και των εκφάνσεων της προσωπικότητάς του, από «βλάβες», όρος που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της μη περιουσιακής ζημίας που προκαλείται από την προσβολή του δικαιώματος στην προστασία του προσώπου.
- 24 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι, κατά τον σλοβακικό νόμο περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως, ο κύριος οχήματος δικαιούται να αξιώσει από τον ασφαλιστή να καλύψει, για λογαριασμό του και έναντι του ζημιωθέντος από ζημιόγono γεγονός για το οποίο ευθύνεται ο ίδιος, την αποκατάσταση της βεβαιωμένης και αποδεδειγμένης ζημίας, εντός των ορίων του προαναφερθέντος νόμου και σύμφωνα με τους όρους ασφαλίσεως, περιλαμβανομένων, συνεπώς, των αξιώσεων αποζημίωσης για σωματικές βλάβες και αποδόσεως των εξόδων που πραγματοποιούνται σε περίπτωση θανάτου.
- 25 Εν προκειμένω, η B. Holingová είχε συνάψει σύμβαση υποχρεωτικής ασφαλίσεως με την Allianz-Slovenská poisťovňa a.s., (στο εξής: Allianz). Δεδομένου ότι ο υπαίτιος του ατυχήματος μπορεί να στραφεί κατά του ασφαλιστή, ζητώντας του να καταβάλει αυτός εξ ονόματός του την αποζημίωση για τη ζημία που έχει προκαλέσει ο εν λόγω υπαίτιος, ήταν απαραίτητη η προσεπίκληση του

ασφαλιστή στη δίκη με αντικείμενο την καταβολή αποζημίωσης, ώστε αυτός να παρέμβει ως έχων έννομο συμφέρον για την επίλυση της διαφοράς. Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο προσεπικάλεσε αυτεπαγγέλτως την Allianz λόγω της ιδιότητάς της αυτής.

- 26 Η Allianz, ωστόσο, έχει τέτοιο έννομο συμφέρον μόνον εφόσον το ασκηθέν δικαίωμα εμπίπτει στην κάλυψη της αστικής ευθύνης από την υποχρεωτική ασφάλιση. Συγκεκριμένα, εάν η μη περιουσιακή ζημία που αποτελεί αντικείμενο της κύριας δίκης δεν καλύπτεται από την υποχρεωτική ασφάλιση, η παρέμβαση της Allianz στη δίκη δεν έχει έρεισμα στον νόμο.
- 27 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η αποζημίωση για σωματικές βλάβες, καλύπτει εν μέρει και τη μη περιουσιακή βλάβη, δηλαδή την οδύνη και τις δυσχέρειες στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων. Συνεπώς, στην έννοια της βλάβης που καλύπτεται από την ασφαλιστική σύμβαση εμπίπτουν και οι μη περιουσιακές βλάβες, δηλαδή βλάβες μη υλικές, ηθικής ή συναισθηματικής φύσεως.
- 28 Το εν λόγω δικαστήριο κρίνει, εξάλλου, ότι, σύμφωνα με την πρώτη και την τρίτη οδηγία, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε η αστική ευθύνη που προκύπτει από την κυκλοφορία οχημάτων με συνήθη στάθμευση στο έδαφός τους να καλύπτεται από ασφάλιση, προκειμένου να προστατεύονται οι ασφαλισμένοι και τα θύματα των ατυχημάτων και να εξασφαλίζεται η καταβολή αποζημιώσεως για κάθε ζημία ή βλάβη που καλύπτεται από την ασφάλιση.
- 29 Η Allianz, ωστόσο, αρνήθηκε να καταβάλει χρηματική ικανοποίηση για τη μη περιουσιακή βλάβη, υποστηρίζοντας ότι, βάσει του άρθρου 13 του σλοβακικού αστικού κώδικα, η βλάβη αυτή δεν καλύπτεται από τη σύμβαση υποχρεωτικής ασφαλίσεως της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία οχημάτων, διότι η εν λόγω χρηματική ικανοποίηση δεν εμπίπτει στην κάλυψη που προβλέπει η σλοβακική και η τσεχική νομοθεσία περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως.
- 30 Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί το ζήτημα αυτό καθοριστικής σημασίας, διότι η αποζημίωση πρέπει να καλύπτει και τη μη περιουσιακή βλάβη την οποία υφίστανται οι συγγενείς θύματος τροχαίου ατυχήματος, βλάβη η οποία, κατά το άρθρο 13, παράγραφοι 2 και 3, του αστικού κώδικα, χρήζει αποκαταστάσεως και η οποία μπορεί, με ευρεία ερμηνεία, να θεωρηθεί σωματική βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο α, του σλοβακικού νόμου περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως. Κατά συνέπεια, η καταβολή χρηματικής ικανοποίησης για μη περιουσιακή βλάβη αποτελεί ευθύνη του ασφαλιστή δυνάμει της συμβάσεως υποχρεωτικής ασφαλίσεως.
- 31 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Krajský súd v Prešove αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Πρέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, της [τρίτης οδηγίας], σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της [πρώτης οδηγίας], να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει ρύθμιση εθνικού δικαίου (όπως η ρύθμιση του άρθρου 4 του [σλοβακικού νόμου περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως] και η ρύθμιση του άρθρου 6 του [τσεχικού νόμου περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως]), σύμφωνα με την οποία η αστική ευθύνη που προκύπτει από τη χρήση αυτοκινήτων οχημάτων δεν καλύπτει τη χρηματική ικανοποίηση λόγω της μη περιουσιακής βλάβης των επιζώντων μελών της οικογένειας των θυμάτων τροχαίου ατυχήματος που προκύπτει από τη χρήση αυτοκινήτων οχημάτων;
- 2) Εάν στο ανωτέρω ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι ο προαναφερθείς κανόνας εσωτερικού δικαίου δεν αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο, πρέπει οι διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφοι 1, 2 και 4, του [σλοβακικού νόμου περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως] και του άρθρου 6, παράγραφοι 1 έως 3, του [τσεχικού νόμου περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως] να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύουν στο εθνικό δικαστήριο να αναγνωρίσει, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, της [τρίτης οδηγίας], σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της [πρώτης οδηγίας], ότι τα

επιζώντα μέλη της οικογένειας θύματος τροχαίου ατυχήματος που προέκυψε από τη χρήση αυτοκινήτου οχήματος, υπό την ιδιότητα των ζημιωθέντων, δικαιούνται χρηματική ικανοποίηση της μη περιουσιακής ζημίας;»

Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

- 32 Η Σλοβακική Κυβέρνηση η Επιτροπή αμφισβήτησαν το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων, επισημαίνοντας ότι στην απόφαση περί παραπομπής δεν παρατίθενται καθόλου τα πραγματικά περιστατικά του τροχαίου ατυχήματος, τα οποία είναι απαραίτητα για την κατανόηση της διαφοράς της κύριας δίκης. Η Σλοβακική Κυβέρνηση φρονεί, εξάλλου, ότι τα ερωτήματα αυτά δεν είναι λυσιτελή για την επίλυση της διαφοράς, διότι η Allianz δεν είναι διάδικος στην εν λόγω διαφορά, η δε απόφαση που θα εκδώσει το εθνικό δικαστήριο επί της διαφοράς αυτής δεν θα είναι δεσμευτική για την ασφαλιστική επιχείρηση.
- 33 Συναφώς, τονίζεται ότι, απαντώντας σε αίτημα παροχής διευκρινίσεων που του απεύθυνε το Δικαστήριο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 101 του Κανονισμού Διαδικασίας, το αιτούν δικαστήριο, αφενός, παρέθεσε τις περιστάσεις του τροχαίου ατυχήματος που αποτέλεσε το έναυσμα για τη διαφορά της κύριας δίκης και, αφετέρου, διευκρίνισε ότι η απάντηση του Δικαστηρίου θα έχει καθοριστική σημασία για την εκτίμηση της παρεμβάσεως της Allianz στην κύρια δίκη και, συνεπώς, για τον δεσμευτικό χαρακτήρα της αποφάσεως που θα εκδοθεί έναντι της εν λόγω επιχειρήσεως.
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 35 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν τα άρθρα 3, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας και 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας έχουν την έννοια ότι η υποχρεωτική ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία οχημάτων πρέπει να καλύπτει και τη χρηματική ικανοποίηση για μη υλικές βλάβες που έχουν υποστεί οι συγγενείς θυμάτων που έχουν αποβιώσει σε τροχαίο ατύχημα.
- 36 Τονίζεται, καταρχάς, ότι το αιτούν δικαστήριο, αφενός, διευκρίνισε ότι, βάσει των άρθρων 3 και 4 της Συμβάσεως της Χάγης του 1971 και του άρθρου 28 του κανονισμού Ρώμη II, εφαρμοστέο στην υπόθεση της κύριας δίκης είναι το τσεχικό δίκαιο περί αστικής ευθύνης και, αφετέρου, επισήμανε ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν αφορούν την κάλυψη της υποχρεωτικής ασφαλίσεως της αστικής ευθύνης που διέπεται από το έκτο μέρος του τσεχικού αστικού κώδικα ούτε, συνεπώς, την κατ' αποκοπή αποζημίωση του άρθρου 444 του κώδικα αυτού. Συγκεκριμένα, το εν λόγω δικαστήριο κρίνει ότι τα άρθρα 11 και 13 του τσεχικού αστικού κώδικα, σχετικά με την προστασία της προσωπικότητας, εφαρμόζονται ανεξαρτήτως των διατάξεων περί αστικής ευθύνης, διευκρίνισε δε ότι τα ερωτήματα αυτά αφορούν αποκλειστικά την κάλυψη, από την υποχρεωτική ασφάλιση, της οφειλόμενης βάσει των διατάξεων περί προστασίας της προσωπικότητας χρηματικής ικανοποιήσεως της μη περιουσιακής ζημίας.
- 37 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι από τα προοίμια της πρώτης και της δεύτερης οδηγίας προκύπτει ότι οι οδηγίες αυτές σκοπούν να διασφαλίσουν, αφενός, την ελεύθερη κυκλοφορία τόσο των οχημάτων που σταθμεύουν συνήθως εντός του εδάφους της Ένωσης όσο και των ατόμων που επιβαίνουν σ' αυτά και, αφετέρου, σε περίπτωση προκλήσεως ατυχήματος με τέτοια οχήματα, την ενιαία μεταχείριση του θύματος, ανεξαρτήτως του τόπου επελεύσεως του ατυχήματος εντός της Ένωσης (απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2012, C-300/10, Marques Almeida, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 38 Η πρώτη οδηγία, όπως διευκρινίστηκε και συμπληρώθηκε με τη δεύτερη και την τρίτη οδηγία, υποχρεώνει, επομένως, τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν ότι η αστική ευθύνη που προκύπτει από την κυκλοφορία οχημάτων με συνήθη στάθμευση στο έδαφός τους θα καλύπτεται από ασφάλιση και προσδιορίζει, ιδίως, τα είδη ζημιών και τους τρίτους, θύματα ατυχήματος, που η ασφάλιση αυτή πρέπει να καλύπτει (προπαρατεθείσα απόφαση Marques Almeida, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 39 Υπενθυμίζεται, ωστόσο, ότι η υποχρέωση ασφαλιστικής κάλυψης της αστικής ευθύνης εξ αυτοκινήτων για ζημίες σε βάρος τρίτων διαφέρει από την έκταση της αποζημιώσεως των τελευταίων βάσει της αστικής ευθύνης του ασφαλισμένου. Πράγματι, ενώ η πρώτη ορίζεται και εξασφαλίζεται από την κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης, η δεύτερη διέπεται, κυρίως, από το εθνικό δίκαιο (προπαρατεθείσα απόφαση Marques Almeida, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 40 Το Δικαστήριο έχει κρίνει, ειδικότερα, ότι τόσο από τον σκοπό της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας όσο και από το γράμμα τους προκύπτει ότι δεν αποβλέπουν στην εναρμόνιση των συστημάτων αστικής ευθύνης των κρατών μελών και ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι ελεύθερα να καθορίζουν το εφαρμοστέο σύστημα αστικής ευθύνης επί ατυχημάτων που προκύπτουν από την κυκλοφορία οχημάτων (προπαρατεθείσα απόφαση Marques Almeida, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 41 Κατά συνέπεια και βάσει ιδίως του άρθρου 1, στοιχείο 2, της πρώτης οδηγίας, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, τα κράτη μέλη διατηρούν, καταρχήν, την ευχέρεια να καθορίζουν, στο πλαίσιο των οικείων συστημάτων αστικής ευθύνης, σε ποιες ειδικότερα περιπτώσεις υπάρχει υποχρέωση αποζημιώσεως για ζημίες προκαλούμενες από οχήματα, το εύρος της αποζημιώσεως και τους δικαιούχους της αποζημιώσεως.
- 42 Το Δικαστήριο έχει, ωστόσο, διευκρινίσει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα αυτό, τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης και ότι οι εθνικές διατάξεις περί καταβολής αποζημιώσεως για ζημίες που προκαλούνται από την κυκλοφορία οχημάτων δεν πρέπει να αναιρούν την πρακτική αποτελεσματικότητα της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας (προπαρατεθείσα απόφαση Marques Almeida, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 43 Όσον αφορά την κάλυψη, από την υποχρεωτική ασφάλιση, των ζημιών που προκαλούνται από οχήματα και για τις οποίες, κατά την εθνική νομοθεσία περί αστικής ευθύνης, υπάρχει υποχρέωση αποζημιώσεως, το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της πρώτης οδηγίας παρέχει βεβαίως, στα κράτη μέλη, όπως επισημαίνει η Γερμανική Κυβέρνηση, την ευχέρεια να καθορίζουν τις καλυπτόμενες ζημίες, καθώς και τα της εφαρμογής της υποχρεωτικής ασφαλίσεως (βλ., συναφώς, απόφαση της 28ης Μαρτίου 1996, C-129/94, Ruiz Bernáldez, Συλλογή 1996, σ. I-1829, σκέψη 15).
- 44 Ωστόσο, προκειμένου να περιοριστούν οι αποκλίσεις που εξακολουθούσαν να υφίστανται, όσον αφορά την έκταση της υποχρέωσης ασφαλίσεως, μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών, το άρθρο 1 της δεύτερης οδηγίας κατέστησε υποχρεωτική την κάλυψη της αστικής ευθύνης για υλικές ζημίες και σωματικές βλάβες τουλάχιστον μέχρι τα ποσά που ορίζει. Το άρθρο 1 της τρίτης οδηγίας επεξέτεινε την υποχρέωση αυτή στην κάλυψη των σωματικών βλαβών και των λοιπών, πέραν του οδηγού, επιβατών (προπαρατεθείσα απόφαση Ruiz Bernáldez, σκέψη 16).
- 45 Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν ότι η προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο αστική ευθύνη που προκύπτει από την κυκλοφορία οχημάτων καλύπτεται από ασφάλιση σύμφωνη προς τις διατάξεις της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας (προπαρατεθείσα απόφαση Marques Almeida, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 46 Επομένως, η ευχέρεια των κρατών μελών να ορίζουν ποιες ζημίες καλύπτονται από την υποχρεωτική ασφάλιση, καθώς και τα της εφαρμογής της ασφαλίσεως αυτής, περιορίστηκε με τη δεύτερη και την τρίτη οδηγία, κατά το ότι κατέστη υποχρεωτική η κάλυψη ορισμένων ζημιών τουλάχιστον έως ορισμένου ποσού. Στις ζημίες των οποίων η κάλυψη είναι υποχρεωτική περιλαμβάνονται οι σωματικές βλάβες, όπως διευκρινίζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας.
- 47 Ωστόσο, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 68 έως 73 των προτάσεων του και όπως δέχθηκε το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ με την απόφαση της 20ής Ιουνίου 2008, E-8/07, *Celina Nguyen κατά Νορβηγίας* (EFTA Court Report, σ. 224, σκέψεις 26 και 27), πρέπει να γίνει δεκτό, δεδομένων των διαφορετικών γλωσσικών αποδόσεων του άρθρου 1, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας και του άρθρου 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας, καθώς και του προστατευτικού σκοπού των ως άνω τριών οδηγιών, ότι ο όρος «σωματικές βλάβες» καλύπτει κάθε ζημία εφόσον η αποκατάστασή της εμπίπτει, κατά το εφαρμοστέο στη διαφορά εθνικό δίκαιο, στο πεδίο της αστικής ευθύνης του ασφαλισμένου, απορρέουσας από την προσβολή της προσωπικότητας, η οποία περιλαμβάνει τόσο τη σωματική βλάβη όσο και την ψυχική οδύνη.
- 48 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, οι κανόνες του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο ομοίμορφο λαμβανομένων υπόψη των αποδόσεων τους σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης. Σε περίπτωση διαστάσεως μεταξύ των αποδόσεων διατάξεως του δικαίου της Ένωσης στις διάφορες γλώσσες, η επίμαχη διάταξη πρέπει επομένως να ερμηνεύεται βάσει της όλης οικονομίας της και του σκοπού που επιδιώκεται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί στοιχείο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Δεκεμβρίου 2005, C-280/04, *Jyske Finans*, Συλλογή 2005, σ. I-10683, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Συνεπώς, δεδομένου ότι στις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 1, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας χρησιμοποιούνται τόσο ο όρος «σωματική βλάβη» όσο και ο όρος «προσωπική ζημία», πρέπει να ληφθεί υπόψη η οικονομία και ο σκοπός των διατάξεων αυτών και της οδηγίας. Συγκεκριμένα, αφενός, επισημαίνεται ότι οι έννοιες αυτές συμπληρώνουν την έννοια «υλική ζημία» και, αφετέρου, υπενθυμίζεται ότι οι εν λόγω διατάξεις και η οδηγία αποσκοπούν, ειδικότερα, στην ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτή η ευρεία ερμηνεία των ως άνω εννοιών, κατά τα προεκτεθέντα στη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως.
- 50 Επομένως, μεταξύ των ζημιών για τις οποίες οι τρεις προαναφερθείσες οδηγίες επιβάλλουν υποχρέωση αποζημιώσεως συγκαταλέγονται οι μη υλικές βλάβες των οποίων η ικανοποίηση προβλέπεται από το εφαρμοστέο στη διαφορά εθνικό δίκαιο στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης του ασφαλισμένου.
- 51 Όσον αφορά τα πρόσωπα που έχουν αξίωση ικανοποίησης των εν λόγω μη υλικών βλαβών, τονίζεται ότι από τον συνδυασμό των άρθρων 1, σημείο 2, και 3, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της πρώτης οδηγίας προκύπτει ότι η προστασία που πρέπει να εξασφαλίζεται δυνάμει της οδηγίας αυτής εκτείνεται σε κάθε πρόσωπο που, κατά την εθνική νομοθεσία περί αστικής ευθύνης, δικαιούται να αξιώσει αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από όχημα.
- 52 Αφετέρου, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 78 των προτάσεων του και αντίθετα προς ό,τι υποστηρίζει η Γερμανική Κυβέρνηση, η τρίτη οδηγία δεν περιορίσε τον κύκλο των προστατευόμενων προσώπων, αλλά, αντιθέτως, κατέστησε υποχρεωτική την κάλυψη των ζημιών που έχουν υποστεί ορισμένα πρόσωπα που θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα.
- 53 Εξάλλου, δεδομένου ότι η έννοια της ζημίας στο άρθρο 1, σημείο 2, της πρώτης οδηγίας δεν έχει περιοριστεί, δεν μπορεί να γίνει δεκτό, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η Εσθονική Κυβέρνηση, ότι δεν εμπίπτουν στην έννοια αυτή ορισμένες ζημίες, όπως οι μη υλικές βλάβες, εφόσον η υποχρέωση ικανοποίησώς τους απορρέει από την εθνική νομοθεσία περί αστικής ευθύνης.

- 54 Δεν υπάρχει στην πρώτη, στη δεύτερη ή στην τρίτη οδηγία κάποιο στοιχείο που να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο νομοθέτης της Ένωσης είχε τη βούληση να περιορίσει την παρεχόμενη από τις οδηγίες αυτές προστασία μόνο στα πρόσωπα που θίγονται άμεσα από το ζημιογόνο γεγονός.
- 55 Επομένως, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι η οφειλόμενη κατά την εθνική νομοθεσία περί αστικής ευθύνης χρηματική ικανοποίηση των στενών συγγενών θυμάτων τροχαίων ατυχημάτων για μη υλική βλάβη καλύπτεται από την υποχρεωτική ασφάλιση τουλάχιστον έως τα ποσά που καθορίζονται με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της δεύτερης οδηγίας.
- 56 Τούτο ισχύει, εν προκειμένω, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις επισημάνσεις του αιτούντος δικαστηρίου, πρόσωπα όπως η Κ. Haasonά και η θυγατέρα της δικαιούνται, βάσει των άρθρων 11 και 13 του τσεχικού αστικού κώδικα, χρηματική ικανοποίηση για μη υλική βλάβη λόγω του θανάτου του συζύγου και πατέρα τους.
- 57 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το επιχείρημα της Σλοβακικής Κυβερνήσεως ότι τα εν λόγω άρθρα εντάσσονται στο τμήμα του τσεχικού και του σλοβακικού αστικού κώδικα το οποίο αφορά την προσβολή των δικαιωμάτων που απορρέουν από την προσωπικότητα και το οποίο είναι αυτοτελές σε σχέση με το τμήμα που αφορά την καθαυτό αστική ευθύνη, κατά την έννοια των εν λόγω κωδίκων.
- 58 Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η ευθύνη του ασφαλισμένου που απορρέει εν προκειμένω, κατά το αιτούν δικαστήριο, από τα άρθρα 11 και 13 του τσεχικού αστικού κώδικα προκύπτει από τροχαίο ατύχημα και είναι αστικής φύσεως, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να οδηγεί στη διαπίστωση ότι η ευθύνη αυτή δεν εμπίπτει στο εθνικό ουσιαστικό δίκαιο περί αστικής ευθύνης στο οποίο παραπέμπουν οι προαναφερθείσες οδηγίες.
- 59 Βάσει των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 3, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας, 1, παράγραφοι 1 και 2, της δεύτερης οδηγίας και 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας έχουν την έννοια ότι η υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης που απορρέει από την κυκλοφορία οχημάτων πρέπει να καλύπτει τη χρηματική ικανοποίηση για μη υλικές βλάβες που έχουν υποστεί οι συγγενείς προσώπων που σκοτώθηκαν σε τροχαίο ατύχημα, στον βαθμό που η καταβολή της εν λόγω ικανοποίησης προβλέπεται, κατά το εφαρμοστέο στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικό δίκαιο, στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης του ασφαλισμένου.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 60 Δεδομένης της απαντήσεως το Δικαστήριο στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 61 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 72/166/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Απριλίου 1972, περί εναρμόνισης των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων και με τον έλεγχο της υποχρεώσεως προς ασφάλιση της ευθύνης αυτής, το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της δεύτερης οδηγίας 84/5/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 30ής Δεκεμβρίου 1983, για την προσέγγιση

των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με την ασφάλιση της αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων, όπως έχει τροποποιηθεί από την οδηγία 2005/14/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, και το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, της τρίτης οδηγίας 90/232/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1990, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων, έχουν την έννοια ότι η υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης που απορρέει από την κυκλοφορία οχημάτων πρέπει να καλύπτει τη χρηματική ικανοποίηση για μη υλικές βλάβες που έχουν υποστεί οι συγγενείς προσώπων που σκοτώθηκαν σε τροχαίο ατύχημα, στον βαθμό που η καταβολή της εν λόγω ικανοποίησης προβλέπεται, κατά το εφαρμοστέο στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικό δίκαιο, στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης του ασφαλισμένου.

(υπογραφές)